

čemu dnes po vzoru de Saussura říkáme (mnohem šťastněji, protože jednoznačněji) *synchronie*, zatímco „dynamika“ totéž co *diachronie*. Bylo to tak především v Mathesiově vskutku „prehistorické“, předkroužkovské, předválečné, a tudíž „předsaursurovské“ (de Saussure zemřel 1913, jeho *Cours* byl, jak známo, zkompileován jeho žáky teprve posmrtně) habilitační práci *O potenciálních jevech jazykových* (1911). Mathesius zde navíc v závěrečné poznámce upozorňuje, že za ono rozlišení a poznání jeho důležitosti a zejména pak za poznání důležitosti *statiky* vděčí profesor Masarykovi a jazykozpytné kapitole jeho *Konkrétní logiky*. Snad není zbytečné připomenout ještě jednou, že jsme dosud stále v době předválečné, a tedy i „předmasarykovské“, rozuměj „předprezidentské“. ³⁸⁾ Později, v době po založení Kroužku, prosazuje Mathesius prvenství *statiky* znova a znova, na tržištích domácích i zahraničních. Hned při internacionálním debutu sotva založeného Kroužku na Prvním mezinárodním kongresu lingvistů v Haagu prosadí pak Mathesius *statiku verbis expressis* do pěti z celkem šesti tezí společně podaných Pražským a Ženevským kroužkem a přijatých plénem. ³⁹⁾ Potud *statika*, tak jak jí původně rozuměl Kroužek, a i když ji jako termín brzy vyměnil za „synchronii“, zásada zůstávala. ⁴⁰⁾ Snad příliš nepředbláháme, konstatujeme-li už teď, že pokud akceptujeme Mathesiovu a Masarykovu „statiku“ a „dynamiku“ a ztotožníme-li je navíc — tak jak to dělal Masaryk — s *teorií a historií*,⁴¹⁾ zjišťujeme, že „Drama jako básnické dílo“ stejně jako Zichova *Estetika* je práce statická, ryze teoretická, či, jak by to nazval de Saussure (a jak to platí i o jeho vlastním díle), *synchronistická*, dokonce — řečeno jeho termínem — *panchronistická*, vždyť přece „všechna bás-

38) Mathesiovu klasickou studii umístil prof. Vachek pochopitelně do čela svého mathesiovského výboru *Jazyk, kultura a slovesnost* (Praha: Odeon, 1982). Odkaz na Masarykovu *Konkrétní logiku* je pod čarou na s. 28. Ostatně Mathesius dovede být vůči Masarykovi i kritický, je zajímavé, že právě tam, kde se sám Masaryk odchýlí od argumentů statických a uchýlí k pochybným argumentům „dynamickým“, historickým, jako např. v historizujících pasážích *České otázky*. Viz *Kulturní aktivismus*, titulní studie, s. 16.

39) *Premier Congrès international de linguistes, à la Haye (Binnenhof) du 10-15 Avril 1928. Propositions*. Nimègue: Librairie Richelle, s. 85-86.

40) Ne každý byl ovšem takový nadšený bojovník za synchronii jako Mathesius, takže i výklad o historické mluvnici angličtiny počínal př. „zcezu“, kapitolou o angličtině současné. Na rozdíl od něho Jakobson, tento *tvůrčí znalec staročeského básnictví*, proklamoval už z tohoto profesionálního hlediska zásadu překlennutí rozdílu mezi synchronií a diachronií. Ostatně počínaje léty třicátými dostávala *statika* oproti dynamice cejch čehosi nižšího, primitivnějšího, metodicky

nická díla se skládají v podstatě z týchž složek“ (tak to hned v úvodu obhájí a kurzívou zdůrazní její autor), a nikoli práce *diachronistická, historická*, jaké převážně ve svých studiích z *historické poetiky* produkuje Mukařovský. Zapamatujme si to. Téměř vše, co Veltruský napíše, patří sem, do *statiky, synchronie* (či *panchronie*), zkrátka *teorie*. Nejen v estetice, ale i v jiných oborech.

Ve vlastním textu své práce však Veltruský — podobně jako předtím Mukařovský — termínů „statika“ a „dynamika“ užívá jinak. Spojuje je oba s adjektivem „významová“ a dostává terminologickou dvojici „významová statika“ a „významová dynamika“, což není dvojice právě nejvýstižnější. Veltruský — v intencích Mukařovského — s ní však pracuje, a teprve v samém závěru práce, ve dvou finálních odstavcích, dospěje k formulacím tak pronikavě lucidním, že v jejich světle můžeme znova přechíst vše, co jim předcházelo.

V zmíněných dvou závěrečných odstavcích se totiž „antinomie významové statiky a dynamiky“ vidí jako protiklad dvou aspektů skutečnosti. Onoho, dle něhož se skutečnost „jeví rozložena v jednotlivé fakty“, takže „pro stromy nevidět lesa“, a onoho, při němž se skutečnost, díky tomu, že na ni „hledíme s jistým odstupem [...] jeví [...] jako kontinuum“. Diskontinuum versus kontinuum je ovšem něco docela jiného než protiklad „statiky“ a „dynamiky“. Má to co dělat i s protikladem diskrétního a spojitého (trochu bych se zdráhal říci „digitálního“ a „analogového“, i když je to totéž), a výraz „rozkloubenost“, vyskytující se v témže odstavci, zvlášť když si ho přeložíme do angličtiny („disjointness“), naznačuje, že nejsme tak daleko od pravdy. Nepochybně je třeba

snad prvotního, ale pouze přípravného. Souviselo to nepochybně s kultem procesuality, která se prosazovala v nejrůznějších disciplínách od atomové fyziky až po lingvistiku (Whorf a jeho výklad př. „procesuálního“ jazyka Hopi), muzikologii (Asafjev), „dynamickou logiku“ (Miloš Materna) aid. Obávám se, že něco z onoho despektu vůči *statice* utpělo i na Mukařovského a Veltruského rozlišení těchto dvou aspektů. Ostatně i v hovorovém, neterminologickém užítí těchto slov najdeme jakýsi despekt k *pothé* *statice* a obdiv k daleko vitálnější a — dynamičtější! — *dynamice*. Koneckonců ani sám Mathesius — třeba v poněkud patetickém závěru „České vědy“ — se podobnému neterminologickému užítí slov „statický“ a „dynamický“ („světová dynamičnost“) neubránil, ba nebránil!

41) Referoval jsem o tom na československo-americké konferenci U kořenů moderní teorie umění (Praha 1989) v příspěvku „The Role of Synchrony in the Semiotic Thinking of Masaryk, Mathesius, Otakar Zich and Karel Čapek.“ Rozmnoženina.